

FORSØKSDYR

Foto: Dyrebeskyttelsen Norge

Faktaark fra Dyrebeskyttelsen Norge

INNHold:

- Historikk
- Etikk
- Regelverk
- Situasjonen i dag
- Dyrevernpoblemer
- Mulige løsninger
- Hva gjør Dyrebeskyttelsen?

Er det nødvendig å påføre dyr smerte for å vinne ny kunnskap? Har vi mennesker rett til å utsette dyr for lidelse til fordel for oss selv?

Dreier alle dyreforsøk seg om å redde menneskeliv?

HISTORIKK

I oldtidens Hellas benyttet legene både levende dyr og slaver i forsøkene sine. Likevel var dyreforsøk ikke vanlige. Først med opplysningstiden på 1600-1700-tallet begynte mange forskere å ta i bruk dyr. På denne tiden begynte Middelalderens verdensbilde å revne: Streng gudstro ble erstattet av en mekanistisk oppfatning om at alle deler av virkeligheten kunne måles, regnes ut, og forklares ved hjelp av logikk. Vitenskapsmannen Descartes (1596-1650) skar i levende dyr uten bedøvelse, og mente at dyr var en form for kompliserte maskiner og at deres smerteskrig kun var knirking i maskineriet.

I 1865 ga fysiologen Bernard ut en bok om regler for eksperimentell medisin. Denne har hatt stor betydning for utbredelsen av dyreforsøk. Hovedpoengene i boken er at sykdom bør fremkalles på dyr under kontrollerte forhold i et laboratorium og at laboratorieforsøkene er direkte anvendbare på mennesker i det virkelige liv. Som mange av datidens fysiologer, aksepterte Bernard ikke Darwins evolusjonsteori. Bernard mente, som Descartes, at dyr var en slags maskin. Bernards vitenskapelige metode bygger altså på et mekanistisk verdensbilde, i motsetning til moderne biologi, som bygger på evolusjonsteorien. Likevel er Bernards metode fremdeles akseptert og vanlig brukt i biologisk og medisinsk forskning verden over.

ETIKK

Når vi bruker dyr i forsøk, gjør vi det ofte fordi de ligner på oss. Fysiologisk har høyerestående dyr samme evne til å føle smerte som mennesket. Er dyrs lidelser mindre verdt enn våre? Hva er det i så fall som gjør denne forskjellen?

Hvis man mener at dyr skal lide for menneskelige interesser, kan alle interesser rettferdiggjøre lidelse? Noen dyreforsøk utføres f.eks. for å utvikle medisin som i sin tur skal hjelpe dyr. Er det riktig å la ett dyr lide for å hjelpe et annet? Mange dyreforsøk har økonomiske motiver. Er økonomi god grunn til lidelse? Er det riktig at dyr skal lide i jakten på medisiner som skal kurere selvpåførte livsstilssykdommer som følge av feit mat, stress, røyking, lite mosjon og forurensing?

REGELVERK

"Dyreforsøk" defineres som all bruk av dyr for å vinne ny kunnskap i biologi, psykologi, dyreadferd, fysiologi og kjemi. Det omfatter også bruk av dyr i undervisning, selv om formålet ikke er å erverve ny kunnskap, men for at studenter skal se om teori stemmer overens med praksis. Dyrevernloven bestemmer at alle som vil utføre dyreforsøk, må ha spesiell tillatelse. Denne skal gis av det såkalte Forsøksdyrutvalget. Forsøksdyrutvalget har bestemt at den institusjonen som vil utføre forsøket, kan gi tillatelse til seg selv, gjennom en egen "ansvarshavende" som skal ha overoppsynet med dyreforsøkene på stedet. Bare forsøk som antas å påføre dyrene vedvarende eller betydelig smerte, og forsøk som ansvarshavende selv er i tvil om, må sendes til Forsøksdyrutvalget før evt. tillatelse gis. Det er institusjonen selv som vurderer om det skal søkes til Forsøksdyrutvalget eller ikke. Norge har en forskrift om forsøk med dyr fra 1996 med endringer i 2003. Loven setter ingen grenser for hvor sterke eller langvarige smerter det er lovlig å påføre et dyr. Det finnes retningslinjer for hvordan laboratoriedyr bør holdes oppstallet. I retningslinjene står bl.a. anbefalt minimum burstørrelse for forskjellige arter.

FORSØKSDYR

SITUASJONEN I DAG

På verdensbasis brukes milliarder av dyr i forsøk hvert år. I 2002 brukte Norge 1.482.566 dyr i ulike forsøk. Dette er langt mer enn i de nordiske landene, som bruker 220.000-350.000 forsøksdyr årlig. Fisk er det vanligste forsøksdyret, men også mange gnagere og andre dyr av forskjellige arter blir benyttet.

I 2001 er det registrert 69 forsøksdyravdelinger i Norge. Landbruket, fiskerisektoren, Forsvaret, offentlige sykehus, oljesektoren, høyskoler og universitet, kjemisk industri og legemiddelindustri er eksempler på brukere av norske forsøksdyr. Dyrene brukes til forskning, produkttesting, undervisning, produksjon av legemidler, m.m. Dyrene blir tvangsfôret med giftige stoffer, obdusert i undervisningsøyemed, fått operert inn implantater i kroppen, fått kreftbyller og operert på.

DYREVERNPROBLEMER

Mange forsøksdyr lider sterkt f.eks. i forbindelse med testing av giftige kjemikalier. De fleste forsøksdyrene er små, og gir ikke uttrykk for smerte på like i øyenfallende måter som mennesker og større dyr. Fisk har verken mimikk eller stemme for å uttrykke smerte på en måte vi forstår.

Mange dyreforsøk er ubehagelige. Det å bli holdt fast, å få sprøytestikk eller bli tvangsfôret er i tillegg skremmende. Dyreforsøk innebærer også radiomerking av ville dyr, som opplever stress ved menneskelig nærvær.

Nesten alle dyreforsøk innebærer at dyrene blir avlet og holdt fanget i kunstige omgivelser. Smågnagere er egentlig aktive, nysgjerrige og sosiale dyr. Rotter har f.eks. sterkt behov for å utforske miljøet rundt seg, manipulere objekter og klatre. Kaniner har stort behov for mosjon og for å grave. Forsøksdyr får sjelden slike muligheter, selv om de er friske nok til å bevege seg, og har mentalt behov for utfordringer. Forskeren vil gjerne ha miljøet så sterilt som mulig for å unngå ytre påvirkninger på forsøket.

MULIGE LØSNINGER

"De 3 R'er" er et kjent begrep i forsøksdyrsammenheng.

Replacement (erstatning) – erstatte dyreforsøk med metoder som ikke innebærer bruk av dyr. Cellekulturer brukes til fremstilling av vaksiner. Mikroorganismer erstatter dyr f.eks. ved testing av hvordan gifter skader arvestoffet. Kjemiske metoder brukes til å bestemme vitaminer, hormoner og gifter. Matematiske modeller brukes til å vise sykdoms-prosesser, og til å bestemme giftighetsgraden i stoffer. Datamodeller viser funksjonene i organer som hjerte, lunger og nyrer, og benyttes til å lære opp studenter i operasjonsteknikker. Mekaniske modeller brukes til opplæring i kirurgi og anatomi. Ved å søke i tidligere litteratur

og databaser over gjennomførte arbeider, kan planlagte forsøk faktisk vise seg å være overflødige da svarene allerede finnes.

Reduction (reduksjon) – redusere antall forsøksdyr som brukes og antall dyreforsøk til et minimum.

Refinement (forbedring) – forbedring av forsøk og forsøksmetodikk for å begrense dyrs lidelser, inklusive forbedring av forholdene dyrene holdes under før og etter forsøket.

I tillegg snakker dyrevernere gjerne om "2 ekstra R'er", nemlig **Rejection** (avvisning) – avvise forsøk som ikke er tilstrekkelig vitenskapelig motivert eller som påfører dyrene sterk lidelse. **Redirection** (omfordeling) – endre strategi og finne alternative måter for å nå et mål, for eksempel opplysningskampanjer mot røyking istedenfor forskning for gode kreftmedisiner eller redusere forurensning og stress som gjør oss syke.

Det finnes alternative metoder til dyreforsøk i dag. Mange av dem har fordeler utover det at de sparer dyreliv: De er billigere, og gir raskere og sikrere resultater. Dessverre er disse metodene dårlig kjent. Dessuten krever enkelte internasjonale regelverk fremdeles bruk av dyreforsøk selv om gode alternativer eksisterer, simpelthen på grunn av tradisjon og tungroddede byråkratiske systemer.

Norske myndigheter avsetter ingen midler for å finne alternative forskningsmetoder. Dyrebeskyttelsen Norge er den eneste organisasjonen som har et eget fond for alternativ forskning. Ved å avsette flere ressurser til videreutvikling av nye forskningsteknikker, kunne flere tusen dyreliv vært spart. Dyrevernmeldingen i 2003 åpner for etableringen av en nasjonal plattform for alternativer til forsøksdyr. Det er imidlertid usikkert når dette er på plass.

HVA GJØR DYREBESKYTTELSEN NORGE?

Dyrebeskyttelsen Norge arbeider både for å redusere antallet forsøksdyr, og for å bedre forholdene for de dyrene som blir brukt.;

- Vi administrerer "Fond for alternativ forskning", som årlig deler ut midler til utvikling av alternativer til dyreforsøk.
- Sprer informasjon om forsøksdyrenes situasjon og om alternativer til dyreforsøk.
- Arbeider for å styrke forsøksdyrenes rettsvern
- Sitter med oppdaterte lister over kosmetikkfirma som ikke tester på dyr.
- Høringsinstans for Stortingsmelding 12 Om dyrehold og dyrevelferd, hvor vi bl.a. påpekte forsøksdyrenes situasjon.
- Vi jobber for at produkter skal merkes med om de er testet på dyr.